STANCU ILIN
Institutul de Istorie şi Teorie Literară
„G. Călinescu" al Academiei Române
(Bucureşti)

PROZA ARTISTICĂ A LUI B. P. HASDEU

Abstract. The synthetic study is made on B. P. Hasdeu's prose, which is the most resistant writer's fiction work. The author, a remarkable researcher of Hasdeu's works, discusses the prose structure, its techniques, exuberant fantasy in binding and loosing intrigues. He also points out the writer's outstanding ability to improvise, an unusual sense of language, inventive plot, intelligence and verve with which the writer binds and looses replies, parodic imitation, parodic carnival, etc., and he concludes that „after Hasdeu's work, there opened a broad field in Romanian literature, for asserting the originality of the novel genre".

Keywords: assumed romanticism, ludic sign, boastful patriotism, moral scruple, satiric portrait, mask play, prose microstructures, licensees allusive language, oniric literature, exuberant fantasy, genius of improvisation, inventive plot, vitriol microstructures, parodic imitation, violence of language.

Istoricii literari români sunt unanimi în aprecierea că proza reprezintă partea cea mai rezistentă a operei beletristice a lui B. P. Hasdeu. Unii critici, precum Ovid Densusianu, sunt de părere că romantismul asumat al autorului ar conferi o aură poetică întregii sale creații. Scriitorul care de abia trecuse Prutul şi voia să se impună cu orice preț în societatea ieşeană debutează cu un „romanț", care e cu greu clasificabil în sertarele cunoscute ale retoricii la modă. Proza ce avea să tulbure viața tihnită a Iaşilor se intitula „Duduca Mamuca" şi va apărea, în foileton, în periodicul hasdeian „Lumina (Din Moldova)" în cursul anului 1863. Primul foileton era în mâinile cititorilor în 15 februarie 1863, stil vechi, în plin carnaval. Ultimul – cel de-al şaptelea din serie – vedea lumina tiparului în numărul din 1 iulie 1863, revista încetându-şi apariția în pragul vacanțelor şi al mutării redactorului la Bucureşti. Scrierea a fost destinată inițial distracției publicului. Era vremea petrecerilor, a balurilor mascate, a plăcerilor de tot felul. Tânărul redactor, cu vocație de gazetar, a intuit bine „hrana" de care cititorii aveau nevoie şi le-a oferit-o: o istorie cu măşti a unei cuceriri amoroase. „Prințipul moral" nu intra în discuție, autorul nevoind altceva, cel puțin în punctul de pornire, decât să-şi satisfacă publicul. Făcea, *avant la lettre*, artă pentru artă. Folosul previzibil era sporirea semnificativă a numărului de cititori ai periodicului său, îndeosebi printre „dame" şi adolescenți. G. Panu îşi amintea cum elevii din cursul superior colportau „în clasă pasaje din o scriere, obscenă în mare parte, a lui Hasdeu, un fel de nuvelă intitulată, mi se pare, «Duduca Mămuca». Nuvela de proporțiile unui roman pare a fi ieşit dintr-o rivalitate încă nedeclarată cu Titu

BDD-A6734 © 2014 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 22:14:37 UTC)

Maiorescu. Tânărul director al Colegiului Național din Iași, unde el însuși era profesor, inițiase un curs de „prelecțiuni filosofice populare". B. P. Hasdeu îi publică programul prelegerilor în propria sa revistă. Comentariul însoțitor însă, aparent laudativ, cuprinde ironii de abia disimulate. „Amicul şi colegul", Tit Liviu Maiorescu, este prezentat ca „profesorul *damelor*" a cărui elocvență sau gură „de aur", după „porecla Sf. Ioan", va învăța pe ieşence să se ferească „de orice negură". Față cu știința adusă din străinătate a preopinentului, B.P. Hasdeu se recomandă ironic, în prefața „romanțului", ca „doctor artis amandi". Se adresează aceluiaşi public, „doamnelor şi domnişoarelor" din Iaşi, pe care, din „invidie şi egoism" vrea să le ferească de „vicleniile bărbăteşti". Totul pare aşezat sub zodia ludicului.

Impresia inițială persistă, deşi trama nuvelei se rostogoleşte ca un bulgăre de zăpadă, crescând în dimensiuni de la foileton la foileton, aparent cu aluviuni parazitare din viața diurnă a urbei Iaşilor. Este surprinzător să constați cum preocupările sau confruntările scriitorului, oglindite parțial în revistă, au un impact direct în desfăşurarea acțiunii romanului. Apariția în scenă şi evoluția personajului Vladimir Aleşchin-Uho este strâns legată de disputele pe care le are cu V.A. Urechia. Dacă preşedintele Comitetului Central de Inspecțiune a Şcoalelor din România de dincoace de Milcov lucra din umbră la discreditarea şi înlăturarea sa din învățământ, B. P. Hasdeu se „răzbuna", imortalizându-i, ca într-un insectar, figura caricaturală. Îi slavizează numele păstrându-i doar inițialele V.A.U. (Uho = Ureche). Aşa încât, pentru societatea ieşeană, era secretul lui Polichinelle cine se ascundea sub masca profesorului „licențiat în litere de la Universitatea de Marocco". Portretul este complet. Sunt speculate defectele fizice, pregătirea „obscură", grandomania, patriotismul fanfaron, lipsa oricărui scrupul moral. Vladimir Aleşchin-Uho scria foiletoane în ziarul „Adevărul", „ascuns sub pseudonimul literei S, celei cu două fețe sucite". Prototipul real al personajului trimitea, într-adevăr, „corespondențe din Iaşi" semnate S., însă pentru ziarul „Românul". Comicul verbal este supralicitat în bună tradiție alecsandriniană. Dialogurile cu V. Aleşchin-Uho sunt grefate pe idei disparate, culese din „articlele sau ceva asemene", dar prezentate ca o „teorie" personală a artei, hilară şi grotescă:

„– Despre ce o să vorbiți în lecția de mâne, domnule profesor?

– Voi continua, domnule N. N., developemintul nerecuzabilei argumentațiuni contra pernicioasei doptrine a sofisticilor realişti de a insinua în literatură, primaminte natura ca principiu de fond şi secundaminte spiritul ca principiu de formă.

– Prin urmare o să cereți ca autorii să scrie nenatural şi fără spirit? Înțelesu-v-am oare, domnule profesor?

– Perfeptaminte! Un literator, care se respectă pe sine însuşi, trebuie necesarminte a fi ideale, iar nu naturale; grav, iar nu spirituale.

– Cuvîntul *grav* nu este el oare, în teoria d-voastră, tot una cu *greu*?

– Completaminte, gravitatea fiind naturalminte opositul levității".

Când eroul îi dezvăluie că se va duela cu baronul von R., Vladimir se dezlănțuie:

„– Romantic şi realist efrenat şi aşarnat! Tuați-l, domnule! Anihilați-l de pre suprafața pavimentului! Un romantic! un realist!"

BDD-A6734 © 2014 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 22:14:37 UTC)

Este o dezvoltare a unui comentariu al lui B. P. Hasdeu la o scrisoare primită de la Comitetul de Inspecțiune a Şcoalelor… nesemnată de V. A. Urechia: „*Preşedintele* n-a subscris-o, pesemne din mustrarea cugetului; deşi această mustrare nu-l împiedecă a tuna contra «noii apucături *realiste*» în România, în cursul d-sale de literatură în Universitate: *verba volant, scripta manent*. E foarte îndemânatec de a avea un cuget scris şi un cuget vorbit, precum zeul Ianus din Roma avea două fețe".

Profesorul, „a cărui singură vedere, ba chiar numele, aveau privilegiul de a face să râdă până şi studentul cel mai posomorât", se războia nu numai cu „realiştii", ci şi cu „romanticii". B. P. Hasdeu persiflează chiar şi pretențiile sale de apărător al „şcolii clasice": „Vladimir nu fuma din moralitate; el chiar făcuse într-o vreme o lungă lecție spre a dovedi că întrebuințarea tiutiunului este contra şcolii clasice şi caracterizează *devergondajul* romanticilor". Neologismul subliniat îl regăsim în broşura lui V. A. Urechia, „O vorbă despre literatura desfrânată ce se încearcă a se introduce în societatea românească".

Cât priveşte pe Titu Maiorescu, el are o dublă reprezentare în romanțul „Duduca Mamuca". Întâi, o referință directă la numele criticului, luând în deriziune conferințele filosofice ale acestuia: „mă studiam cu mulțumire, pe mine însumi în toate oglinzile salonului, zicând ca junele d. Maiorescu, filosoful de la Banca Moldovei: «Lumea este o iluziune!»". Apoi, portretul doctorului Tucia: „un tânăr de douăzeci şi trei sau patru de ani, înăltuț, smolit la față, coroiat la nas, cu ochi mari, sprâncenat, cu o frunte destul de bine desenată; avea una din acele figuri cari plac şi se par frumoase la întâia vedere, mai cu seamă pentru un nefizionomist, dar resping pe un cunoscător prin un nu ştiu ce egoistic, mârşav, viclean; un nu ştiu ce săpat în liniile frunții, îndoitura nasului, în trăsăturile buzelor, în schimositura zâmbetului, în focul ochilor; mai în sfîrşit, un nu ştiu ce întipărit în toate deodată şi cu neputință de a se analiza în amănunțime. Nenorocirea femeilor e de a fi absolutaminte lipsite de adâncimea spiritului. Judecând lucrurile numai dupre cea dentâi vedere, ele strigau: Monsieur Tucia est charmant! şi *Monsieur Tucia* devenise, în câteva luni, doctorul favorit al damelor". Vârsta personajului corespunde cu vârsta prototipului. La 10 februarie 1863, Titu Maiorescu împlinise 23 de ani. Este exactă şi descrierea înfățişării sale. Subiectivă până la vitriolare pamfletară este interpretarea trăsăturilor tânărului critic. Deşi autorul se declară a fi un „fizionomist" (ca şi Balzac, de altfel), caracterizările de „egoistic, mârşav, viclean" sunt înverşunări care îşi au explicația în relațiile concrete dintre cei doi oameni de cultură în competiție în urbea Ieşilor. Îmi vine în minte urmărirea diabolică a intrărilor şi ieşirilor de la ore ale profesorului de statistică şi istorie, de către un spion al directorului Gimnaziului Central, T. Maiorescu, care avea pe această cale detectivistică, toate informațiile privind conştiinciozitatea lui B. P. Hasdeu în şcoală. Dacă adăugăm la aceste şicane, implicarea viitorului mentor al „Junimii" în manevrele oculte ale Comitetului de Inspecțiune a Şcoalelor din România de dincoace de Milcov privind „frivolitățile" scrierilor redactorului din revista „Lumina", care vor conduce la destituirea din învățământ şi traducerea în justiție a autorului „Ducucăi Mamuca", cititorul are motivația aluziilor ironice la adresa lui Titu Maiorescu.

Sintagma „profesorul damelor", din „Prelecțiuni filosofice populare", trecută în romanț sub forma de „doctorul favorit al damelor" pare un nevinovat gest de apărare.

BDD-A6734 © 2014 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 22:14:37 UTC)

Dar întregul comentariu în doi peri, precum şi aventurile calculate ale doctorului Tucia din „Duduca Mamuca" au la bază ştirile colportate de gura lumii: „Monsieur Tucia est charmant!" Ca o ironie a soartei, cel ce se implicase, cu diplomaţie, în acţiunea de „asasinare morală" a lui B. P. Hasdeu, va fi el însuşi tăvălit în noroiul bârfei târgului, chemat fiind, peste un an, în faţa Curţii cu juri, pentru aceeaşi învinuire de ultraj la bunele moravuri. Diferenţa dintre întâmplările nefericite ale celor doi profesori colegi este însă de esenţă: „imoralitatea" lui B. P. Hasdeu se consumase în lumea artei, pe când „păcatul" lui Titu Maiorescu avusese loc la internatul de fete, dacă dăm crezare acuzaţiilor, neconfirmate la proces, ale adversarului său, Nicolae Ionescu. Atât B. P. Hasdeu, cât şi directorul Colegiului Superior din Iaşi vor fi achitaţi de Tribunalul din Iaşi. Autorul „Duducăi Mamuca" nu-şi va mai recăpăta însă postul de profesor din care fusese destituit. I se oferă, drept consolare, de către ministrul ad-interim al Cultelor şi Instrucţiunii Publice, Al. Odobescu, un post la Bucureşti, în Comisia documentală a mânăstirilor închinate. Titu Maiorescu, în schimb, îşi va relua după proces strălucita sa carieră universitară.

În altă atmosferă culturală, cea a Bucureştilor, B.P. Hasdeu încearcă să-şi continue activitatea începută la Iaşi. Avea nevoie de un organ de presă al său. La câteva luni de la sosirea pe malurile Dâmboviţei, fondează o revistă satirică intitulată „Aghiuţă". Primul număr apărea în 3 noiembrie 1863. Aici, redactorul publicaţiei îşi revizuieşte „romanţul" din varianta ieşeană. Semnificativ ni se pare faptul că „romanistul" renunţă complet la paginile acidulate la adresa lui V. Alexandrescu-Urechia, sub masca personajului Vladimir Aleşchin-Uho, dar păstrează intact portretul satiric al lui Titu Maiorescu, alias doctorul Tucia (Negus). În noua versiune, intitulată „Micuţa", publicată în şapte numere consecutive ale periodicului umoristic, „Aghiuţă", între 20 februarie şi 2 aprilie 1864, autorul schimbă cadrul de desfăşurare al acţiunii. Mediul rusesc este înlocuit cu o atmosferă studenţească germană. Schimbarea este însă doar formală pentru că nu se modifică imaginea ca atare, ci doar numele personajelor, unele toponimice şi câteva expresii care aminteau de Universitatea din Harkov. Ana P. devine Ana Pacht, baronul von R. va fi denumit baronul Rosen, Feodor – Ditrich ş.a.m.d. Sunt schimbate şi unele funcţii. De pildă, din rolul jurnalistului duhliu, asumat de profesorul Vladimir Aleşchin-Uho în „duduca Mamuca", va rămâne doar ecoul numelui: Wahlstimme. Alt mediu, alte moravuri! Prin noul personaj, B. P. Hasdeu trimitea la C. A. Rosetti, cu care intrase, de curând, în conflict de idei: „un individ care se caracteriza prin aceea că în toată viaţa sa el n-a fost nemica alta decât numai sadea jurnalist". Deşi o „secătură", reuşise „ca semnătura lui să devină în ziar un lucru tot atât de neapărat ca titlul sau ca indicaţia tipografiei! ajunse a fi respectat chiar de acei şi mai cu seamă de acei cari nu l-au citit niciodată! Atunci *Wahlstimme* a început a purta pantaloni infinitaminte scurţi şi plete infinitaminte lungi, ca semne de liberalism extrem; a început a nu răspunde la nemica şi a întreba despre toate, dupre obiceiul oamenilor mari; şi s-a otărât a funda o foaie a sa proprie". Publicaţia se numea „Wahrheit" („Adevărul") şi enumerarea conţinutului ei, a rubricilor, vizează fără tăgadă ziarul „Românul".

S-au emis diverse păreri cu privire la cauzele care au condus la remanierea nuvelei/romanului „Duduca Mamuca". Cel mai adesea s-a invocat necesitatea eliminării pasajelor

BDD-A6734 © 2014 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 22:14:37 UTC)

susceptibile de a fi considerate licențioase, după procesul de presă abia încheiat la Iaşi şi, într-adevăr, autorul a întreprins o asemenea operație. O altă motivație ce s-ar putea invoca ține de economia internă a periodicului său bucureștean, „Aghiuță". Paginile săptămânalului trebuiau întreținute cu materiale în permanență. Cum relațiile redactorului în Bucureşti erau abia la început şi deci nu era înghesuit de colaboratori, va fi fost nevoit să recurgă la o scriere de succes, verificată. Rămâne însă întrebarea: de ce a fost nevoie să-i dea o tentă nemțească. Ar fi superfluu să se creadă că B. P. Hasdeu încerca să ascundă faptul că „Micuța" era doar o formă recondiționată a unei scrieri anterioare, „Duduca Mamuca". „Romanțul" ieşean devenise celebru prin procesul cunoscut, avusese ecou şi în Bucureşti, aşa că încercarea de a masca realitatea ar fi fost naivă şi de neînțeles. Decizia de a relua, la Bucureşti, scrierea publicată cu un an în urmă la Iaşi, ține tot de rivalitatea sa cu Titu Maiorescu. În primele luni ale anului 1864, născânda „Junime" se afirma tot mai evident în Iaşi. Semne ale constituirii unui grup distinct şi voința nestăpânită a tânărului profesor de a da „lovitura grozavă" au determinat de la început opoziția lui B.P. Hasdeu. Rolul de cap de şcoală credea a i se cuveni lui şi prin periodicele pe care le-a condus la Iaşi, a tins mereu a cultiva această imagine. Reuşise, prin revista sa „Lumina", a anima viața culturală a urbei, încât fosta capitală politică a Moldovei ar fi devenit o capitală a spiritului: „Ieşul tinde a deveni Atenea României". Dar întâmplările nefericite din primăvara anului 1863, în care Titu Maiorescu însuşi se implicase, cu toate ezitările cunoscute, îi vor reteza avânturile.

Din Iaşul pe care îl părăsise de voie, de nevoie, soseau veşti care îi răneau vanitățile. Oameni pe care încercase să şi-i apropie, foşti colaboratori ai revistei sale, „Lumina", erau pe cale să se organizeze într-o societate literară. „Vina" era a ambițiosului profesor Titu Maiorescu. B. P. Hasdeu îi audiase cursurile de istorie universală de la Universitate, precum şi prelecțiunile filosofice populare de la Banca Moldovei, pe care le ironizase într-un articol. Era deci în cunoştință de cauză cu cultura serioasă, de sorginte germană, pe care preopinentul o poseda. Unele referințe, din „Duduca Mamuca", la Hegel, Schopenhauer, de obicei ironice, îşi au originea în această realitate. Acum însă, în februarie 1864, când „Junimea" devenise o realitate şi din cei cinci membri fondatori patru (T. Maiorescu, P. P. Carp, Iacob Negruzzi, Th. Rosetti) erau de formație germană, întreaga acțiune a romanului, rebotezat „Micuța", este virată în spațiul german. Din urbea părăsită era informat însă şi despre conjurația ce se punea la cale împotriva lui Titu Maiorescu, socotit un „venetic" slobod la gură în privința incompetenței unor colegi, îndeosebi ardeleni. În lunile februarie, martie şi aprilie 1864, în ziarul „Românul" din Bucureşti are loc un adevărat război al corespondențelor din Iaşi în legătură cu activitatea Institutului Pedagogic de la Trisfetite şi mai ales despre vizita de documentare la Berlin a directorului Titu Maiorescu, nou numit în locul lui A. Velini. Intervine în discuție însuşi „acuzatul", după pseudonimii N. N. şi Z., apoi A. Velini şi V. Alexandrescu. Nu întâmplător ultima propoziție, nou adăugată variantei „Micuța", sună astfel: „Jurnalistul Wahlstimme e unul din apărătorii lui Negus pe calea publicității…". Împrejurarea ținea trează atenția lui Hasdeu în legătură cu adversarul său şi s-a decis, acum, să-şi plătească polițele, reactualizându-i renumele. Prilejul i l-a oferit aria calomniei ieşene ce răzbătuse

BDD-A6734 © 2014 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 22:14:37 UTC)

până la Bucureşti în legătură cu aventurile amoroase, la Şcoala Centrală de Fete, ale profesorului care avusese ideea de a ține, seara, un curs facultativ de gramatică pentru eleve şi învățătoarele din Iaşi. Bârfa va degenera curând într-un adevărat scandal în care vor fi implicați guvernanta (pedagoga) Emilia Rickert, câteva eleve, printre care Veronica Micle, apoi mama ei, moaşa Maria Câmpanu, Eufrosina Cobălcescu (soția savantului geolog Gr. Cobălcescu), Ştefan Micle şi un grup de profesori ardeleni, Vasile Aaron, director în minister, procurorul Vârlănescu din Iaşi. De cealaltă parte, toți membrii „Junimii" şi-au făcut o cauză de onoare din apărarea lui Maiorescu.

Despre proporțiile falsului incident, ce a ținut trează „inventiva trăncăneală ieşeană" mai multe luni de zile, se pronunțase însuşi „acuzatul", într-o scrisoare către V. Alexandrescu: „On dit de moi que j'ai violé cinq filles à l'Ecole Centrale, qui sont maintenant grosses et que m-lle Claudine Rickert est enceinte de Mărzescu et que c'est pour cela qu'elle est partie pour Constantinopole. Est-il possible, est-il permis de soufrir de pareils horreurs sans une éclatante punition?"

La Bucureşti, B.P. Hasdeu jubila. În prefața volumului „Micuța", apărut la începutul lunii mai 1864, autorul, „doctor artis amandi", se adresa ieşencelor, cu care nu mai putea fi în conciliabul direct: „fiindcă nu vă mai pot înşela eu, invidia şi egoismul nu-mi permit a lăsa ca să vă înşele alții, aşadară m-am decis a vă închina o doftorie contra vicleniilor bărbăteşti". Chiar şi titlul, „Micuța", nu e fără legătură cu „micuțele" de la Şcoala Centrală de Fete ce-şi vor purta paşii prin sălile tribunalului din Iaşi, într-un proces pe cât de răsunător, pe atât de nedrept.

În scurt, etapele devenirii „romanțului" hasdeian ar fi următoarele: la început, B. P. Hasdeu a oferit publicului o proză de consum, „comică" (T. Maiorescu), pentru petrecerile carnavaleşti; sub presiunea adversarilor săi, „romanțul" devine satiric şi „ironic-reflexiv" asupra speciei ca atare; în fine, varianta „Micuța" se constituie în prima opoziție literară serioasă față de Titu Maiorescu şi societatea „Junimea" ce abia se înjghebase, sub patronajul său.

Cu toată presiunea elementelor realului, structura inițială a prozei – un joc cu măşti – a rezistat. Ea a fost rodul imaginației scriitorului, aprinsă în timpul călătoriei de studii la Cracovia, în atmosfera incitantă studențească din vechea universitate poloneză. Martorii acestei influențe sunt nume şi cuvinte leşeşti, dar mai ales fragmente din cântecele goliardice ce vor fi fost încă vii, transmise prin generații din Evul Mediu timpuriu. Nu în ultimul rând trebuie luată în considerare şi latura sentimentală a împrejurării că la Universitatea Jagiellonă din Cracovia studiase bunicul său Tadeu, care va fi notat asemenea producții din moment ce o parte a creației acestuia e atinsă de reverberațiile literaturii vaganților. În „Duduca Mamuca", răsună cu toată forța lor satirică versuri în limba latină şi cântece studențeşti „compuse la Berlin sau la München, cine mai ştie":

So geht's in Academiis
Da giebt es viel Doctores,
Plus tamen est in titulis,
Sunt sine fructu flores,

BDD-A6734 © 2014 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 22:14:37 UTC)

Gelehrte wenig, Docten viel
Das lass'mir sehn in Quasi-Spiel,
Freche Stirn,
Schwaches Hirn,
Doctores sunt vel quasi,
Sie lehren nur so quasi…
(Aşa se întâmplă în universităţi
Acolo sunt mulţi doctori
Celebri mai mult prin titluri.
Sunt flori fără fruct,
Titraţi dar prea puţin învăţaţi.
Totul pare un semijoc.
Figuri insolente
Minte puţină,
Sunt doar semidoctori
Şi ne dau o semiînvăţătură).

Nu este exclusă şi o componentă livrescă a relaţiei cu cântecul medieval marcat în cadrul romanţului prin reproducerea unor versuri trubadureşti în limba franceză.

Marlborough s'en va-t-en guerre
Mironton…

Tocmai în aceşti ani cercetările medievistice se intensificaseră. Erau exhumate, astfel, două manuscrise de la mânăstirea Benediktbeuren din Germania care vor forma miezul binecunoscutei culegeri goliardice „Carmina Burana", cu rădăcini adânci în „Ars amandi" a lui Ovidiu şi a anacreonticilor Antichităţii. Vinul, petrecerile şi iubirea, cu accente adeseori triviale, sunt temele predilecte. În „Duduca Mamuca", referinţa la Ovidiu este directă, în partea ultimă a povestirii, publicată după ce autorul compăruse în faţa Curţii criminale: „simţul de pudoare şi frica legii de presă nu-mi permit a descrie starea în care se afla tocmai atunci fericita păreche. Ovidiu a zugrăvit-o de mult lătineşte:

Nunc juvat in teneris dominae jacuisse lacertis:
Si quando, lateri nunc bene juncta meo est…
(Mă desfăt abandonat fiind în braţele fragede ale
domniţei mele; Şi mai ales acum când e strâns lipită de mine)".

Microstructuri ale prozei pe care o analizăm amintesc de tehnici ale vechilor povestiri medievale. Astfel, relatarea în cerc a unor aventuri amoroase, într-un limbaj aluziv-licenţios, din istorioarele Evului de Mijloc, care au stat la baza „Decameronului" lui Boccaccio (invocat în apărarea sa la proces), este detectabilă în „Duduca Mamuca". În casa baronului von R., se adunau toţi „paraziţii universităţii" care „aveau facultatea lor… de a mânca, fiindu-le urât să şeadă la masă singuri… cheltuind din pungă".

BDD-A6734 © 2014 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 22:14:37 UTC)

Într-o zi, studenții încep a povesti, „fiecare în parte, despre *prima sa dragoste*”. Toderiță N. N., protagonistul „romanțului”, istorisește cum o mamă își înlocuiește propria fiică la întâlnirea cu iubitul ei: „La ceasul hotărât găsesc fereastra deschisă, sar în odaie, întreb: – «Tu eşti aice, Emilie?» Îmi răspunde o şoaptă: «Vino încetişor!» Ne culcăm. Rezultatul vă este cunoscut, domnilor; dar ceea ce nu ştiți e mirarea mea, când Emilia mă dăscălea: «nu aşa… ia aşa…» etc. După trei oare, petrecute într-un extaz nedescris, profesoara mea mă congediază, tot pe fereastră, de frică «să nu se scoale neneaca». A doua zi revăd pe adevărata Emilie. Închipuiți-vă împietrirea mea, când o aud scuzându-se că n-a putut să mă aştepte: «neneaca mă închisese în iatacul său şi singură se culcase nu ştiu unde». Atunci numai am înțeles cine a fost dăscălița mea: mama înlocuise pe fată… Ştiți oare, domnilor, ce vârstă putea să aibă curajoasa mamă? Cincizeci şi şapte de ani trei luni şi opt zile! Am făcut acest calcul pe baza matricei originale! – Un tunet de hohote a răsunat la masă”. Pentru acest paragraf, B. P. Hasdeu va fi adus în fața tribunalului într-un proces de presă: „Dl procuror zice că pasajul de pe pagina 43, nr. 15, al revistei „Lumina”, în care eu descriu în ce mod o mamă a economisit pe fiică-sa Emilia, înlocuind-o pe-ntuneric în privirea amantului, dl procuror zice că acest pasaj *à la Paul de Kock*, înşirat în romanțul «Duduca Mamuca», ar fi contrar moralității publice, şi s-ar osândi prin un articlu oarecare din legea presei”. Împricinatul se apără singur şi va fi achitat. Dar, cum am mai spus, în varianta „Micuța”, în mod surprinzător va renunța la acest pasaj şi la multe altele ce puteau fi interpretate ca violentări ale bunului-simț al cititorului. Într-un cuvânt, la însăşi baza demonstrației sale în fața juraților, în numele „şcolii realiste în literatură”.

Autorul va abandona însă pagini întregi ce țineau de confruntarea sa doctrinară cu V. A. Urechia, care vehicula câteva concepte trunchiate ale „şcolii clasice”, împotriva nu numai a realismului, dar şi a curentului romantismului. O scrisoare a lui Vladimir, localizată şi datată „Harcov, 7 septembrie 185…”, pe care o publică în ziarul „Adevărul”, sub pseudonimul literei S., conține fraze gonflate: „Am scris continualmente contra romantismului; lectorii noştri pot dară aştepta că şi cu această ocaziune nu ne vom abține de a scrie şi de a predica contra romantismului. Romantismul şi, principalmente, acea fracțiune a lui ce se denominează *realism*, e plaga societății noastre. Ea pretinde a fi eco al naturii, uitând că omul e microcosmul macrocosmului, după cum zice Spinoza şi, prin consecință, «natura e absurdă». B. P. Hasdeu intervine cu o notă de subsol, nu mai puțin acidulată: „Nu ştiu dacă nu cumva s-au furişat în foileton greşeli tipografice; cel puțin recunoaştem verde a nu înțelege defel logica lui Aleşchin-Uho”. „Romanțul” *Duduca Mamuca* este alcătuit, tehnic vorbind, dintr-o suită de performanțe. Pe lângă isprava eroului principal de a seduce pe tânăra actriță Maria în trei zile, autorul are ambiția să cumuleze într-o singură carte cât mai multe dintre virtuțile genului. Astfel, în casa şi patul doctorului Tucia, Toderiță are un vis funambulesc. Inima sau „suflarea” îi iese din piept, care se transformă într-un îngeraş. O convorbire „pedantă” are loc între cei doi. Un simulacru de filosofie este înfățişată chiar şi grafic, pentru dezlegarea căreia aleargă în Tibet călare pe motanul lui Tucia metamorfozat într-un uriaş tigru. Pe piscul „Monte Bianco” dă de o „inscripție românească, cu litere negre şi cu ortografie ardeleană”:

BDD-A6734 © 2014 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 22:14:37 UTC)

locul de veghe al „gimnosofistului" Ivan de Fellowschmutzig-nadie. Acesta îi dezvăluie calea predomnirii bunătății asupra răutății: fuga de oameni. „Trăind la un loc cu alții, te faci lup; trăgându-te la singurătate, redevii oaie; căci nimeni nu te muşcă şi n-ai pe cine mușca!" Alunecă într-o prăpastie de nouă mii de metri, în fundul căreia mieuna motanul lui Tucia îmbrăcat în haine de călugăr. Se trezeşte înspăimîntat:

„– De-ai şti, Tucia, ce vis am visat! Curat o pagină din Hoffmann sau din Edgar Poe".

E o imagine hilară a „lumii ca voinţă şi reprezentare" de sorginte schopenhauerianã, a unor idei propovăduite de „cvasi-doctorii" locali, după propria expresie a lui Hasdeu.

Dar nici această pagină – un reuşit exerciţiu de literatură onirică – nu va trece în varianta „Micuța", scriitorul curățând nuvela de tot ceea ce ținea în loc acțiunea centrală: ingenioasele stratageme pentru seducerea tinerei actrițe Maria. De aici caracterul scenic al întregii scrieri. Ne aflăm parcă la un spectacol de marionete, în care autorul este, în acelaşi timp, regizor şi interpret principal. Toderiță N. N. se definește la un moment dat: „*ego* fiind cel întâi" personaj. Afirmația este însă relativă, pentru că el va fi mereu dublat de autor, care nu numai că-l mişcă din umbră, dar comunică mereu cu cititorul, de obicei ironic, peste umărul protagonistului. Operația de disjungere a eroului de autor a fost mai delicată, din cauza scriiturii la persoana întâi. Dar ea este acum un bun câştigat al istoriei literare actuale. S-a cam uitat însă că primul critic care a făcut decupajele necesare, în textul nuvelei, aplicând tehnicile noi în analiza discursului narativ, a fost Sorin Alexandrescu. În 1967, într-o „analiză literară şi stilistică" dintr-un volum destinat elevilor şi profesorilor de liceu, el schimba fundamental optica de abordare a nuvelei/romanului *Duduca Mamuca*. Toate dezvoltările ulterioare îşi au punctul de pornire în aceste pagini. Chiar şi citatele, cum ar fi dialogul dintre Toderiță şi sluga toantă, atât de aproape de o cunoscută schiță a lui I. L. Caragiale, este preluat din păcate fără trimiterea obligatorie.

B. P. Hasdeu dovedeşte o fantezie debordantă în legarea şi dezlegarea intrigilor. Protagonistul comentează, după prima zi de „asediu": „Într-o singură zi, am făcut atâtea încurcături, câte nu lesne le-ar fi putut descurca într-un lung an capul unui Metternich!" Şi, în continuare, el schițează tactica de viitor: „Planul meu dentru-întâi era de tot altminte: voiam să fac un asediu strategic, regulat, prelungit: curte, curte… Dupre cum s-au întors lucrurile, văd că cucoana Ana, feldeşul şi leaşca vor fi tustrei instrumente pasive, cu al căror ajutor voi pătrunde, fără nicio greutate şi-n timpul cel mai scurt, poate chiar într-o săptămână, în sanctuarul duducăi Mamucăi". Un asemenea „instrument pasiv", poloneza Victoria, primeşte sfaturi de mişcare în scenă de la autorul-regizor: „Caută să joci bine rolul Mariei. Spune-i c-ai primit cadoul, mulţumeşte-i, făgăduieşte-i, şicanează-l, intrighează-l, fă ce-i vra, eşti meşteră".

În text abundă mistificările, schimbările la față. Duduca Mamuca îl întreabă pe Toderiță în mod semnificativ:

„– Vei fi mascat?

– Nici sufletește, nici trupeşte, cel puțin pentru d-ta; destul că m-ai văzut în două zile sub două măşti; de acum înainte voi fi cum sunt".

BDD-A6734 © 2014 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 22:14:37 UTC)

Personajul principal, numit fie Toderiță N. N. (în *Duduca Mamuca*), fie Ghiță Tăciune (în *Micuța*), care se autointitulează „actor, actor în ambele înțelesuri ale acestui cuvânt", foloseşte travestiul, într-o lume văzută ca o imensă scenă. Şi pentru ca spectacolul să capete noi proporții, autorul aruncă personajele în tărâmul visului, unde metamorfozele devin delirante: „Mi se părea a fi femeie şi soră cu doamna Przikszewsk; duduca Mamuca se metamorfozase în bărbat, ceea ce, în adevăr, i se cam prilejea câteodată pe scenă; baronul R. mă curta pe mine, adecă pe exemplarul meu femeiesc; duduca Mamuca, se înțelege, ca tânăr curta pe Victoria. Nu-mi amintesc peripețiile dramei; ştiu numai că ea s-a încheiat prin două cununii de tot în caracterul visurilor; Mamuca s-a însoțit cu Przyszewska şi eu cu feldeşul".

B. P. Hasdeu se joacă nu numai cu personajele prozei sale, dar şi cu sonurile şi cuvintele limbii române. Iată o mostră de „conversațiune" între Toderiță şi baronul von R.:

„– Spițerule!
– O!
– Desfrânatule!
– A!
– Craiule!
– E!
– Vicleanule!
– U!
– Dobitocule!
– I! I! Mai stăi şi tu. Am sfîrşit toate vocalele şi am nevoie a recurge la consune".

Se glumeşte pe seama manierei ortografice: „voieşti, oare, cetitorule, ca să te iubească sexul, sau cum zice dl Cipar, sepsul frumos?" În alt loc, înțeapă pe „neologişti": „Eram dominat, adică pentru ca neologiştii să n-o înțeleagă în sens rău, aveam pe față un *domino*".

B. P. Hasdeu mimează excelent jargonul saloanelor franțuzite, creând etajări de limbaje ce caracterizează când pe snobi, când pe ridicolii înfumurați. Neologismul savant, de obicei latinisme, va individualiza satiric prețiozitatea semidoctă a lui Vladimir Aleşchin-Uho. Inventivitatea lui B.P. Hasdeu este prodigioasă. El reproduce, la un moment dat, un fragment de discuție între Toderiță şi feldeş (baronul von R.) în argoul studențesc, numit de „burşi" „limba totatutică". Altă dată, specimenele de limbă oferite cititorilor sunt gratuite, pierzându-şi orice fel de înțeles, ca în schimbul de replici, „în limba sanscrită", dintre N. N. şi baron:

„– Taulati stanas stubdha.
– Ksama bhag' dadati driyatai".

Proporțiile nu exprimă nimic, cuvintele având doar sonoritatea goală a vechii limbi clasice indiene.

B. P. Hasdeu avea geniul improvizației. Se insinua cu uşurință în intimitatea textelor sau a limbajelor unor indivizi sau grupuri sociale, le găsea viciile de fond sau

BDD-A6734 © 2014 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 22:14:37 UTC)

de articulare formală pentru ca, apoi, să le spulbere consistența prin cunoscutele procedee ale domeniilor satirei sau pamfletului. Aşa proceda şi în disputele ştiințifice, dar adevăratul rafinament l-a probat în opera sa literară.

Autorul basarabean avea un simț al limbii ieşit din comun, pe care, în epocă, numai I. L. Caragiale l-a egalat. Cât de nedreaptă ne apare astăzi părerea lui Nicolae Iorga despre cunoaşterea „mai mult din studii" a limbii române: „cine o posedă ca filolog nu înseamnă că o poate stăpâni ca artist". Dimpotrivă, degradarea şi demontarea limbajului până la absurd nu putea fi operată decât de un fin mânuitor al condeiului. Astfel, o discuție la un prânz se transformă într-o banalitate exasperantă, voită:

„*Mamuca (către mine)* – Vă duceți la bal mascat?
Eu (către Mamuca) – Da.
Ana (către mine) – Veți fi cu mască?
Eu (către Ana) – Nu.
Mamuca (către mine) – Sosu-i prea sărat, nu-i aşa?
Eu (către Mamuca) – Da.
Ana (către mine) – Poate vreți mai bine castraveți.
Eu (către Ana) – Nu.
Mamuca (către mine)– Dimineața a fost foarte rece.
Eu (către Mamuca) – Da.
Ana (către mine) – Aveți obicei a dormi după masă?
Eu (către Ana) – Nu…"

Scriitorul ne prevenise însă: „mersul conversațiunei sămăna, prin monotonie şi delicateță, cu al unei tragedii franceze în versuri". Numai un profund cunoscător al teatrului francez şi cu o acuitate critică deosebită putea decela caducitatea unor segmente dramaturgice ale repertoriului clasic. Desigur, o detaşare a autorului/cititorului față de texte de referință există, dar găsim exagerată părerea acelor critici care au văzut în Hasdeu „un neaşteptat precursor al teatrului modern". După cum ni se pare hazardată şi ideea de a considera nuvela *Duduca Mamuca* drept „intertextuală". Nu trebuie să înşele trimiterile lui Hasdeu la o serie de autori vechi sau noi. Ne aflăm doar în plină epocă pozitivistă! Textualismul este o concepție actuală, fundamentată teoretic, de deconstrucție/construcție a unei narațiuni. B.P. Hasdeu nu edifică nimic. *Duduca Mamuca* este o operă comică, predominantă fiind punerea în scenă. Unele semne de implicare a cititorului țin de concepția regizorală, nu de cea epică. Un personaj arată sensul replicilor sale într-un aparteu cu publicul: „Întrebarea mea a fost pronunțată cu o naivitate perfectă". Naivă este şi „intertextualitatea" romanului lui B.P. Hasdeu. Procedeul se poate vedea mai clar în „tragedia" *Răposatul postelnic*, publicată concomitent în revista *Din Moldova (Lumina)*. Aici se fac numeroase trimiteri la subsol cu asemănările dintre unele replici şi dialoguri sau scene din piese de teatru celebre, citate în original, din Plaut, Aristofan, Shakespeare, Goethe, Molière, Corneille, Beaumarchais ş.a.

Romanul/nuvela este în bună parte o suită de microstructuri vitriolate, destinate să aneantizeze atacurile adversarilor săi. Semnificativ ni se pare un dialog dintre protagonist şi doctorul Tucia:

BDD-A6734 © 2014 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 22:14:37 UTC)

„– Ce faci acolo, măi Tucia?
– Am tăiat un subiect.
– Pentru ce?
– Ca să fierb din el o otravă.
– Pentru cine?
– Pentru alt subiect”.

Când unele microstructuri din *Duduca Mamuca* şi-au îndeplinit menirea corosivă, au fost abandonate în varianta *Micuța*. Amovibilitatea unor secvențe explică migrarea lor spre opera lui I.L. Caragiale. La multele exemple evidențiate de critici, adăugăm şi noi unul: episodul cu biletele de loterie şi de binefacere va trece pe seama poliţaiului din comedia *D'ale carnavalului*.

Finalul „romanțului” cu manuscrisul „iroului” (care vrea să rămână „comic” până la capăt), găsit şi completat de autor, este un binecunoscut truc al literaturii romantice. De fapt, rolul său este de a „despresura” cetatea cucerită şi de a împrăştia personajele, nu ale „tragediei”, cum zicea vechea actriță Ana Pacht, ci ale „melodramei”. Toderiță s-a împuşcat. Baronul, Maria şi mama sa au plecat în Finlanda. Tucia este implicat într-un proces. Fedor şi-a schimbat meseria. Cati a părăsit oraşul. Până şi motanul lui Tucia a murit.

Originalitatea scrierii pe care o analizăm rezidă în inventivitatea intrigilor, în inteligența şi verva cu care „romanistul” leagă şi dezleagă replicile. Este adevărat, autorul indică uneori modele. Personajul principal se exprimă astfel la sfîrşitul primei zile de „devergondaj”: „Intriga e legată de minune, parcă într-un roman dumasian”. În afara lui Dumas, mai sunt citați în text, drept modele, încă vreo câteva nume, deja amintite mai înainte. Acuzat de imoralitate, B. P. Hasdeu convoca, în apărarea sa, autoritatea a 17 scriitori, antici şi moderni. În exegezele de până acum, istoricii literari au mai adăugat o duzină, încât interpretul de azi se simte strivit sub povara atâtor celebrități.

Duduca Mamuca reprezintă însă o reuşită parodie a formelor romaneşti, aşa cum erau ele receptate în literatura română pe la mijlocul veacului trecut. Toderiță exclamă la un moment dat: „Eram o simplă unealtă a simțimintului”. Replica este plasată însă într-un asemenea context, încât cititorul recepționează atât ironia autorului, cât şi poza eroului. Asemenea clişee abundă în textul prozei lui Hasdeu şi multe dintre ele au fost disecate de critici. Toate însă au valoare parodică, sterilizând literatura postpaşoptistă de scrieri eclectice, epigonice, imitații rudimentare, sufocate de influențe străine nedigerate. Încercări de a aborda critic specia romanului ca atare, sub aspectul ei formal, existau în epocă. Ne gândim, de pildă, la Pantazi Ghica cu al său roman *Un boem român*. Numai că dialogul dintre autor şi cititor, deşi amuzant, conține doar nişte *Reflecțiuni*…, exterioare acțiunii propriu-zise.

În *Duduca Mamuca*, imitația parodică constituie însăşi rațiunea de a fi a scrierii. B. P. Hasdeu ia în deriziune o întreagă perioadă de începuturi a romanului românesc, când realizările citabile pendulau între nuvela istorică şi sentimentală (la care se adaugă memorialistica) paşoptistă şi adaptări sau imitații mai mult sau mai puțin reuşite ale romanului popular şi de mistere franțuzesc (Sue, Féval, Paul de Kock), cu ecouri de teză balzaciană. B. P. Hasdeu avea, de altfel, în mapele sale de lucru aduse din Basarabia

BDD-A6734 © 2014 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 22:14:37 UTC)

o nuvelă veche, de tip Asachi, la care trudiseră tatăl şi bunicul lui. O va publica în 1872, sub numele părintelui său, Alexandru Hasdeu, cu titlul *Domnia arnăutului*. Istoricii literari au arătat însă contribuţia autorului *Micuţei* la această creaţie de atelier familial. Am evocat împrejurarea pentru a înţelege mai bine de ce *Duduca Mamuca (Micuţa)* este numită, de către autor, când nuvelă, când „romanţ". Adevărul este că B. P. Hasdeu, în linia psihologiei paşoptiştilor, nu prea avea încredere în noua specie ce încerca să prindă rădăcini în literatura noastră. Sau, cel puţin, dacă nu reuşea el să creeze ceva în domeniu, i se opunea printr-o memorabilă parodie. Semnificativ este faptul că o povestire, *Căţelul pestriţ*, din 1871, este subintitulată ironic: „romanţ în două tomuri". Procedeul îl va prelua şi Caragiale, care va numi o schiţă, *Smărăndiţa*, „roman modern".

După carnavalul parodic al primelor romane româneşti, B. P. Hasdeu încearcă el însuşi a construi un roman istoric în trei volume, *Viaţa unui boier*, prezentat ca un sumum al „civilizaţiunii române din secolul al XVI-lea". Era, poate, o replică la „novela" *Doamna Chiajna* a „tânărului literat de peste Milcov, d. Odobescu, cunoscător adânc al arheologiei noastre" şi care „făgăduieşte a deveni Walter Scott român". În cursul său de istorie la Colegiul Superior din Iaşi, noul „romanist", B.P. Hasdeu, scria despre marele scriitor englez: „Romanurile lui Walter Scott prezintă obiceiele, porturile, limbagiul, arhitectura, reproduse, ca într-o oglindă de pe vechile monumente ale Scoţiei". Dar nu va reuşi să publice în *Buciumul* (iunie–august 1864), din volumul I, *Copilăriile lui Iancu Moţoc*, decât episodul întâi şi începutul celui de-al doilea. Acestea vor forma, peste 12 ani, substanţa unei „nuvele istorice", *Ursita*, nereuşind să scape din cadrele speciei clasice, stabilite de Constantin Negruzzi. Răzbat şi aici preocupările frenologice şi fiziognomice, după studiile lui Lavater, persiflate în *Duduca Mamuca*. S-au făcut apropieri între Mihu, personaj principal în *Ursita*, şi Toderiţă, din „romanţul" parodic, consideraţi a fi amândoi „farsori", soarta primului fiind dictată de ereditate şi demonism.

Tot spre paşoptişti se îndreaptă B. P. Hasdeu şi când e vorba de proza istoriografică de tip romantic. El nu ascunde că modelul pentru monografia *Ioan-Vodă cel Cumplit* (1865) este Nicolae Bălcescu cu *Istoria românilor supt Mihai-Vodă Viteazul*. Arta „uvrierului şi a artistului" depăşeşte pe cea a istoriografului. Sub acest aspect, G. Călinescu vorbeşte de „subtilităţi nebune", de „încheierile delirante" şi de înclinaţia autorului lui *Ioan-Vodă cel Cumplit* spre „mistificare": „Domnul devine un Machiavel subtil şi «diabolic»". Criticul reţine totuşi o „privelişte basarabeană", zugrăvită, „cu un mare simţ al tristeţii scitice": „Natura Basarabiei diferează şi diferea totdeauna cu desăvârşire de aceea a celorlalte ţări române.

În loc de maiestoase păduri şi daurite holde nu vezi acolo decât monotone eşerturi aşternute cu luciul năsipului sau presărate cu debile arbuste" etc. ...

Referitor la relaţia dintre *Duduca Mamuca* şi proza artistică a autorului, Şerban Cioculescu menţiona: „La drept vorbind însă, nuvela merită o analiză a procedeelor umorului hasdeian, nicăieri mai strălucit, care cunoaşte devieri şi coborâşuri în *Aghiuţă*, revistă umoristică (1863), şi în multe alte manifestări ulterioare". Criticul avea dreptate dacă ne gândim la portretele in *aqua-forte: Un tip bucureştean, Domnul Nae, Egoarhistul*. În „romanţ", o scrisoare de la baronul von Rosen este adnotată astfel: „o păstrez pân-acum ca model de originalitate şi de stil, mai cu seamă de stil, ceva *à la d. Rosetti*". Menţiunea

BDD-A6734 © 2014 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 22:14:37 UTC)

va odrăsli în foiletoane precum *Levassor şi d. Rosetti* sau *D. Rosetti e temut şi iubit.* Dar şi alte mijloace ale satirei, ironiei şi umorului, „verificate" în *Micuța* sunt folosite în articole precum *Zacherlinele*, sau în unele „momente" (cum le va boteza mai târziu Caragiale) de un umor spumos, grupate în ediție sub titlul generic de „caleidoscop satiric". Chiar şi pasajele înlăturate din prima variantă a „romanțului" (*Duduca Mamuca*) sunt „recirculate". De pildă, episodul tibetan cu metamorfoze în lumea visului va fi valorificat, din punctul de vedere al mijloacelor artistice, în pamfletul *Sonata Kreutzer*, unde însă drept protagonist nu mai este motanul lui Tucia, ci câinele Cuti.

B. P. Hasdeu se ridica cu atâta violență de limbaj împotriva moralei lui Tolstoi, din romanul *Sonata Kreutzer*, apărând în fond femeia de teoria „dragostei câineşti", încât ne punem din nou întrebarea moralității scrierii sale de tinerețe, *Duduca Mamuca*. Repunem în discuție această problemă, pentru că nuvela/romanul este legată, în explicație genetică, de *Jurnalul* lui B. P. Hasdeu, operă în limba rusă din perioada studiilor la Harcov. V. A. Urechia este primul care sugerează că subiectul nuvelei ar oglindi propria biografie a autorului. Nicolae Iorga, din motive de adversitate personală, întăreşte această părere, aducând în sprijin „scrisori recent publicate, ale unui camarad din armata rusească", din care ar reieşi viața lui desfrânată, „cu iubiri muscăleşti şi aventuri uşoare". Dar, până acum, nimeni nu are știință despre aceste scrisori. Părerea autorului *Istoriei literaturii româneşti contemporane* a fost oarecum confirmată de publicarea, în 1936, a *Jurnalului* hasdeian. Astfel, aproape toți criticii au văzut în *Duduca Mamuca* o proiecție a propriei biografii a autorului, aşa cum reiese ea din jurnal. De-abia în ultimul timp, a început să se observe, timid, că *Jurnalul* este şi el, în sine, o operă literară în care ficțiunea sau „observația" mediului joacă un rol important. Precizarea o făcuse, într-o frază, încă G. Călinescu. Recent, Nicolae Manolescu, în *Istoria critică a literaturii române* (1990), subliniază „tendința de mistificare" a scriitorului în „fragmente autobiografice" şi „efectul de distanțare" care ar proveni de la decupajul realist al „şcolii naturale" ruseşti. Chiar dacă „însemnările unui iuncher" corespund în general cu itinerariile tânărului, „jumătate husar–jumătate student", cinismul şi aventurile erotice deşănțate sunt însă doar o poză romantică, ceva „à la Peciorin", cum se mărturiseşte eroul *Jurnalului*. Modelul Lermontov este copleşitor şi Eufrosina Dvoicenco observă asemănări evidente, în romanțul *Duduca Mamuca*, cu *Domnişoara Meri* a poetului husar.

B. P. Hasdeu, remaniind *Duduca Mamuca*, reduce la minimum cântecele studențeşti şi tot ceea ce ar fi însemnat o tutelă a jurnalului intim asupra nuvelei *Micuța*. El se apăra de confuzia regretabilă dintre viața sa personală şi subiectul operei sale, subliniind caracterul de independență al imaginii literare: „acel tip studențial care e înfățişat ca iroul intrigii, tip ce uşor se poate adeveri, din nenorocire, în toate universitățile Europei".

Romanul *Duduca Mamuca*, „capodoperă unică în literatura românească" (Mircea Eliade), a reverberat în aproape întreaga creație artistică în proză a lui B. P. Hasdeu, dar a avut un rol benefic şi asupra literaturii române în general. „Giuvaerul" hasdeian a constituit o stavilă împotriva imitațiilor, adaptărilor şi pastişelor de prost gust a formelor romaneşti de senzație occidentale. După opera lui Hasdeu, s-a deschis câmp larg, în literatura română, afirmării originalității speciei romanului.

BDD-A6734 © 2014 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 22:14:37 UTC)